

SOSTEn kärkitavoite

Sosiaaliturvauudistuksessa taattava oikeudenmukainen ja riittävä perusturva kaikille

Nykytila ja kehittämiskohteet

Suomalainen sosiaaliturva on monimutkainen etuuksien, verotuksen ja palvelujen sekä palveluista maksettavien asiakasmaksujen kokonaisuus. Ihmiset kokevat sen vaikeasti ymmärrettävänä ja byrokraattisena. Etuushakemuksiin tarvitaan paljon liitteitä ja samoja papereita joudutaan toimittamaan usealle taholle. Omia oikeuksia voi olla vaikea ymmärtää, eikä tuen tarvitsija välttämättä osaa tai kykene anomaan kaikkia etuuksia, joihin hän on oikeutettu.

Järjestelmä reagoi hitaasti ihmisten muuttuviin elämäntilanteisiin. Ihmisten on myös mahdollista pudota eri etuuksien väliin, kun hänen elämäntilanteeseensa sopivaa etuutta ei löydy.

Perusturvan taso on matala. Se on kaukana kohtuullisen minimin viitebudjettien määrittelemästä tasosta. Viitebudjetit määrittelevät kuinka paljon aivan välttämättömiin menoihin tarvitaan rahaa. Riittämätön perusturva johtaa toimeentulotuen lisääntyvään ja pitkäaikaiseen käyttöön.

Pienten ansiotulojen vaikutuksia etuuksiin on vaikea arvioida ennakolta ja ansiotulot aiheuttavat helposti maksatuskatkoksia etuuksiin. Etuuksiin ei usein ole kytketty palveluja. Kun palvelut eivät tue riittävästi ihmisten toimintakykyä ja kuntoutumista, ihmiset jäävät pitkäaikaisesti etuusjärjestelmän varaan.

SOSTEn suositukset

Riittävä sosiaaliturva luo yhteiskunnallista vakautta esimerkiksi vahvistamalla tasa-arvoa, tasaamalla erilaisia yhteiskunnallisia riskejä ja ehkäisemällä ylisukupolvista köyhyyttä. Toimiva ja ihmisarvoisen elämän takaava etuusjärjestelmä sekä oikea-aikaisesti annetut palvelut parantavat ihmisten toimintakykyä ja helpottavat työmarkkinoille osallistumista, mikä kasvattaa myös kansantuloa. Toimiva sosiaaliturva vähentää kalliimpien korjaavien sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttöä, pitkittynyttä toimeentulotuen käyttöä ja muita menoja, joita syntyy sosiaalisten ongelmien hoidosta. Pidemmällä aikavälillä paremmin toimiva etuusjärjestelmä johtaa siihen, että yhä harvempi joutuu turvautumaan sosiaalietuuksiin toimentulonsa rakentamiseksi.

Sosiaaliturvauudistuksen on vähennettävä köyhyyttä ja eriarvoisuutta. Suomi on sitoutunut osana YK:n kestävä kehityksen Agenda 2030-tavoitteita puolittamaan köyhyyden vuoteen 2030 mennessä.

Sosiaaliturvaa on uudistettava pitkäjänteisesti hyvinvointi-investointinäkökulma huomioiden. Etuusjärjestelmän selkeisiin epäkohtiin on tehtävä korjauksia nopeammassa aikataulussa.

Sosiaaliturvakomiteassa valmistellaan parhaillaan sosiaaliturvauudistuksen tiekarttaa, joka julkaistaan komitean välimietintönä hallituskauden lopussa. Tiekartassa on huomioitava seuraavat periaatteet:

- Perusturvan on riitettävä kohtuulliseen toimeentuloon. Perusturvan tason korottamista on jatkettava asteittain kohti viitebudjettien määrittelemää kohtuullisen minimin tasoa, samalla vähentäen toimeentulotuen tarvetta. Lapsiperheköyhyyden torjumisessa tarvitaan sekä kattavia universaaleja palveluja että kohdennettuja toimia. Lapsilisät on sidottava indeksiin, vähimmäismääräisten päivärahojen tasojen on korotettava ja nostettava etuuksien lapsikorotuksia.
- Ymmärrettävyys ja selkeys ovat keskeisiä vaatimuksia etuusjärjestelmälle. Liian yksinkertaiseksi järjestelmää ei voi karsia, jotta se vastaa jatkossakin ihmisten erilaisiin elämäntilanteisiin. Keskeistä on kuitenkin tehdä järjestelmästä ihmisten näkökulmasta selkeä ja sujuva niin, että kaikki tukiin oikeutetut saavat etuuden helposti ja ilman viivästyksiä. Tulevaisuudessa on siirryttävä veroehdotuksesta oppia ottaen kohti etuusehdotusta: asiakkaalle tarjotaan päätösehdotus kaikista etuuksista, joihin hän on oikeutettu. Asiakkaan pitää vain tarkistaa ja hyväksyä päätös.
- Samalla on tarjottava myös palveluja, jotka vastaavat ihmisen yksilöllisiin tarpeisiin ja elämäntilanteeseen. Etuuksilla ja palveluilla on oltava yhteiset tavoitteet niin, että ne tukevat ihmisen näkökulmasta myönteisiä muutoksia ja siirtymiä elämäntilanteesta toiseen.
- Tosiasiassa työkyvyttömiä työttömien asemaa on parannettava niin, että kaikki saavat toimintakykyään vastaavat etuudet ja palvelut. Ihmisten työ- ja toimintakykyä sekä kuntoutustarpeita on selvitettävä jo varhaisessa vaiheessa ja tarjottava riittävä tuki ja ohjaus kuntoutumiseen sekä työllistymiseen tai opiskeluun.
- Etuuksia ja ansiotuloja on sovittava yhteen nykyistä joustavammin. Tavoiteltavaa on, että etuudet vähenevät asteittain, kun työnteko lisääntyy, jotta työn tekeminen ja sen vastaanottaminen on mahdollisimman kannattavaa.
- Järjestelmää on muutettava enemmän mahdollistavaksi ja vähemmän rankaisevaksi muun muassa lyhentämällä työttömyysturvan karensseja ja palkitsemalla aktiivisuudesta.

Lisätietoja:

Erityisasiantuntija Anna Järvinen, anna.jarvinen@soste.fi, p. 050 586 5677

Lue lisää SOSTEn kärkitavoitteista: soste.fi/tietoa-sostesta